

ΑΠΟΘΗΚΗ

ΤΩΝ

ΩΦΕΛΙΜΩΝ ΓΝΩΣΕΩΝ.

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ, 1843.

[ΑΡΙΘ. 83.]

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ, ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΑΡΕΛΘΟΥΣΑΝ ΠΕΝΤΗΚΟΝΤΑΕΤΗΡΙΔΑ.

Τὸ ἐπόμενον ἄρθρον μεταφράσαμεν ἐκ διατριβῆς, ἥτις ἐξεδόθη ἐσχάτως εἰς τὸ πολιτικο-φιλολογικὸν κατὰ τρίμηνον δημοσιευόμενον Σύγγραμμα τοῦ Ἑδιμβούργου, ἐν ἑκ τῶν ἀρίστων τῆς Εὐρώπης.

Ἡ ΙΣΤΟΡΙΑ τῆς Εὐρώπης, κατὰ τὸ διάστημα τῆς παρελθούσης πεντηκονταετηρίδος, παριστάνει ἀντίθετα φαινόμενα τὰ πλεόν ἐκπληκτικὰ καὶ ἀξιοσημείωτα. Ἐὰν διαιρέσωμεν τὴν χρονικὴν αὐτὴν περίοδον εἰς δύο σχεδὸν ἴσα μέρη, δυνάμεθα τὸ μὲν πρῶτον νὰ χαρακτηρίσωμεν ὡς πολεμικόν, τὸ δὲ τελευταῖον ὡς εἰρηνικόν. Μεταξὺ τῆς ἐκρήξεως τῆς Γαλλικῆς Μεταπολιτεύσεως (1789) καὶ τῆς ἐν Οὐατερλῶ μάχης (1815) πᾶς θρόνος τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἡπείρου ἐκλονήθη σφοδρότατα. Τὰ παλαιὰ φιλόδοξα ὀνειράτα τῆς Γαλλίας, ὁ τῆς κοσμοκρατορίας πόθος τῆς — ἡ μεγαλοπρεπῆς ἔννοια (la grande pensée) — ὡς αὐθαδῶς ἐκαλεῖτο — ἐφαίνοντο ὡς μέλλοντα ἤδη νὰ πραγματοποιηθῶσι. Στρατιωτικὴ ἀρχή, πολὺ μᾶλλον ἐκτεταμένη καὶ κραταιότερα οἰασθήποτε ἄλλης μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Ῥωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, κατέλαβε τὸν τόπον ἀρχαίων ἡγεμονιῶν καὶ δυνάμεων. Οἱ ἄετοί τοῦ Ναπολέοντος ἀνυψώθησαν εἰς πᾶσαν σχεδὸν μητρόπολιν τῆς ἡπειρωτικῆς Εὐρώπης. Τὸ κλίμα καὶ ἡ ἀπόστασις τῆς Ῥωσσίας πολὺν χρόνον ἀπέχρουν τὴν προσβολήν, καὶ τέλος παρήγαγον ἀσφάλειαν· ἀλλ' ἡ Γερμανία, Ἰταλία, Προυσία, Ὀλλανδία, καὶ Ἑλβετία, εἴτε ὑπεζυγώθησαν, εἴτε προσεβλήθη ὁ ἐθνισμός των διὰ συνθηκῶν ἐπίσης αἰσχυρῶν, ὡς καὶ ἡ αὐτὴ ἡ ὑποζύγωσις. Ἄγριος καὶ ἀδυσώπητος πόλεμος ἐφοβέριζε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν ἐπὶ τῆς χερσονήσου μοναρχιῶν. Ἐὰν δὲ ἡ Ἰσπανία καὶ ἡ Πορτογαλία εἶχον ἀφελθῆ νὰ πολεμῶσιν ἀδοθήητοι, ἡ ἔκθασις τοῦ ἀγῶνος ἦτον ἀδύνατον νὰ μείνῃ πολὺν χρόνον ἀμείβωλος. Ἡ Βρετανία, ἔχουσα προπύργια τὴν νησωμένην θέσιν καὶ τὴν ναυτικὴν ὑπεροχὴν τῆς, καὶ πολὺ μᾶλλον τὸ ἀκαταδάμαστον φρόνημα τοῦ λαοῦ τῆς, ἀνεχαίτισε τὴν πρόδον τοῦ στρατιωτικοῦ δεσποτισμοῦ, ὅστις ἡπείλει τὰ τιμαλφέστερα συμφέροντα τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Πρὸς κατόρθωσιν δὲ τοῦ μεγάλου τούτου σκοποῦ, ἡ Ἀγγλία ἔκαμεν ἀγῶνας καὶ θυσίας ἀνευ παραδείγματος εἰς

τὴν ἱστορίαν τῶν ἐθνῶν. Φόροι προσετίθεντο εἰς φόρους· δάνεια συνεφωνοῦντο ἀλλεπάλληλα· στρατοὶ ἐμορφόνοντο· στόλοι ἀπληρτίζοντο· χρηματικὴ ἐπικουρία ἐδίδετο εἰς ξένα κράτη. Ἀνταρσία τῶν Ἰρλανδῶν· στάσις τοῦ ναυτικοῦ· ὁ τῆς Τραπεζῆς περιορισμός τοῦ 1797, — οἱ κίνδυνοι οὗτοι, καίτοι τρομεροί, ἀτρομήτως ἀπηντήθησαν. Ἡ καρτερία τῆς Ἀγγλίας, καὶ οἱ πόροι αὐτῆς, οὔτινες ἐφαίνοντο ἀνεξάντλητοι, ἠῤῥξαν ἀναλόγως πρὸς τὴν δεινότητά των περιστάσεων, καὶ κατὰ τὸ μέγεθος ἐκάστου ἐπιχειμένου κινδύνου. Ἐπὶ τέλους, ἤγγισεν ὁ χρόνος, ὅστις ἀντήμειψεν ὅλας τὰς θυσίας ταύτας. Ὁφεληθεῖσα ἐκ τῆς τολμηρᾶς θρασύτητος τοῦ γενικοῦ ἐχθροῦ, καὶ ἐμπνεύσασα εἰς τὰ ἔθνη τῆς Εὐρώπης μέρος τοῦ ἰδίου τῆς φρονήματος, καὶ τινὰ καρτερίαν καὶ προθυμίαν εἰς γενναίας θυσίας, ἐκτῆσατο ἡ Ἀγγλία ἐν Οὐατερλῶ τὴν ὑψίστην θέσιν μεταξὺ τῶν στρατιωτικῶν ἐθνῶν, καὶ μετεχειρίσθη τὴν νίκην εἰς τὸ νὰ προνοήσῃ ὑπὲρ τῆς μελλούσης ἡσυχίας καὶ ἀσφαλείας τῆς Εὐρώπης.

Ἐὰν δ' ἐρωτηθῶμεν ποῖ' ἀνθρώπινα μέσα παρήγαγον τὴν ἐνδοξον ταύτην ἔκθασιν, δὲν ἐμποροῦμεν νὰ διστάσωμεν περὶ τῆς ἀπαντήσεως. Ὁ θρίαμβος τῆς Ἀγγλίας πρέπει ν' ἀποδοθῇ εἰς καρτερίαν, θεμελιωμένην ἐπὶ θρησκευτικῶν καὶ ἠθικῶν βάσεων· εἰς ἐνεργητικότητα, τὸν καρπὸν ἐλευθέρων θεσμοθεσιῶν· εἰς κυβέρνησιν ἀπεριορίστως ἀξιόχρεων, καθὼς ἐπ' ἀκριβείᾳ πάνποτε διατηροῦσαν τὴν δημοσίαν πίστιν· καὶ εἰς πλοῦτη, τὸ ἀποτέλεσμα τῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ ἐμπορίου. Ἄν ἔλειπε κἀνὲν ἐκ τῶν στοιχείων τούτων, ὁ ἀγὼν ἡμῶν ἠδύνατο μὲν νὰ σταθῇ ἡρωϊκός, ἀλλὰ μόλις εὐτυχής· καὶ ἂν πρὸς καιρὸν ἠδυνάμεθα νὰ διατηρήσωμεν τὴν ἐθνικὴν ἡμῶν ἀνεξαρτησίαν, οὐδέποτε ἠθελομεν δυνηθῆ νὰ κατασταθῶμεν οἱ ἐλευθερωταὶ τῆς Εὐρώπης. Εἰς τοὺς ἐμπόρους ἡμῶν χρεωστοῦμεν, ὅσον καὶ εἰς τοὺς πολεμιστάς. Ἡ βιομηχανία τοῦ Πήλ καὶ ἡ ἐφευρετικὴ μεγαλοφυΐα τοῦ Ἀρχαϊτ συνετέλεσαν εἰς τὴν εὐτυχὴ ἔκθασιν, ὅσον τὸ ἡρωϊκὸν πνεῦμα τοῦ Νέλσωνος, καὶ ἡ ὑπέροχος ἱκανότης, ἐνέργεια, φρόνησις, καὶ καρτερία τοῦ Οὐελλιγκτῶνος.

Τοιοῦτος ἦτον ὁ χαρακτήρ τοῦ πρώτου μέρους τῆς

τελευταίας πεντηκονταετηρίδος. Ἡ βασιλεία τῆς εἰρήνης ἤρχισεν ἔπειτα—εἰρήνης σχεδὸν ἄνευ παραδείγματος κατὰ τὴν διάρκειαν, καὶ εἰς τὰς συνεπείας τῆς οὐχ ἤττον ἀξιολόγου τῶν προηγηθέντων στρατιωτικῶν ἀγώνων. Ἀλλὰ μολοντί κατέπαυσεν ἡ σύγκρουσις τῶν ὅπλων, ἀνεφάνησαν μετ' οὐ πολὺ νέα αἷτια ἐρίδων. Τὰ ἔθνη τῆς Εὐρώπης ἐφαίνοντο ἀποφασισμένα ν' ἀξιώθωσι τῶν ἀγαθῶν τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ ἐμπορίου ὡς τῶν καρπῶν καὶ ἀμοιβῶν τῆς νίκης των. Τοῦτο δὲ ἦτο συνέπεια φυσικωτάτη· διότι ἐπὶ τῆς συνταγματικῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἐπιμόνου βιομηχανίας εἶχεν ἀποδειχθῆναι ὅτι ἐστηρίζετο ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος τῆς Ἀγγλίας· καὶ εἰς τὰ στοιχεῖα ταῦτα τῆς δυνάμεως καὶ τοῦ μεγέθους προέτειναν τὰς δικαίας αὐτῶν ἀξιώσεις τὰ ἐπιλοιπα Εὐρωπαϊκὰ ἔθνη. Εἰς τὴν συνταγματικὴν δὲ πάλιν, ἥτις ἐκ τούτου προέκυψεν, ἀγῶνες πρόωροι καὶ ἀσύμμετροι δὲν ἐχρησίμευσαν εἰς τινὰς περιστάσεις εἰμὴ νὰ ἐνισχύσωσι τὸν δεσποτισμὸν, ὃν ὁ παραπολὺ πρόθυμος λαὸς ἐζήτει νὰ ἀνατρέψῃ. Αἱ ἐν Νεαπόλει θανατώσεις—αἱ φυλακαὶ τῆς Σπιελδέργης—ἡ βασιλικὴ ἀπιστία τοῦ Πεδεμοντίου—αὗται εἶναι ὅλαι αἱ μένουσαι ἀποδείξεις τοῦ ἀκαίρου καὶ ματαίου κινήματος ὑπὲρ τῆς Ἰταλικῆς ἀνεξαρτησίας. Ἀλλ' εἰς τὴν Γαλλίαν, Ἰσπανίαν, καὶ Πορτογαλίαν, ἡ ἐκθασίς ἦτο διάφορος· ἡ χωριστὴ ὑπαρξίς τοῦ Βελγίου ἐξησφαλίσθη· καὶ εἰς πολλὰς ἄλλας πολιτείας τῆς Εὐρώπης—ἀκόμη καὶ ὅπου δὲν ἐτελεσφόρησαν αἱ συνταγματικαὶ μεταβολαί—εἰσῆχθη ἐλευθεριώτερον καὶ δικαιοτέρον σύστημα διοικήσεως. Τὴν Εὐρώπην ἐν γένει θεωροῦντες, δὲν ἐμποροῦμεν ν' ἀμφιβάλλωμεν ὅτι ἔγεινε μεγαλητέρα πρόοδος εἰς τὴν εὐνομίαν, εἰς τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἐνεργεῖν καὶ τοῦ δοξάζειν, ἐντὸς τῆς παρελθούσης δεκαετίας παρ' ἐφ' οἷας οὐδέποτε ἄλλης ὁμοίας περιόδου. Δύναται ἀράγε νὰ σταθῇ; Ἀρχαὶ ἤδη συνωμολογήθησαν, καὶ δυνάμεις ἐμβῆκαν εἰς ἐνέργειαν, αἵτινες ἄχουσιν ἀναποφεύκτως εἰς μέλλουσαν πρόοδον. Εἰς τὴν Προυσίαν, εἰς πολλὰς τῶν Γερμανικῶν Πολιτειῶν, εἰς τινὰς τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Αὐστρίας, προβαίνουν οἱ λαοί, οὐ μόνον διὰ τῆς διαδόσεως τῆς γενικῆς ἀνατροφῆς, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς βελτιώσεως τῶν ἐθνικῶν θεσμῶν, καὶ οὕτω προετοιμάζονται βαθμηδόν, ἀλλὰ βεβαίως, δραστηριώτεροι μεταρρυθμίσεις· μετὰ τῆς πολιτικῆς δ' ἐλευθερίας συμπροώδευσεν εἰς βαθμὸν ἀξιοσημείωτον καὶ ἡ βιομηχανία τῆς Εὐρώπης. Μετὰ πλειοτέρας ἢ ὀλιγωτέρας ἱκανότητος καὶ ἐμπειρίας, καὶ μετὰ διαφόρου ἐπιτυχίας, ἐδόθησαν ὅλα σχεδὸν τὰ ἔθνη τῆς Εὐρώπης εἰς τὴν περὶ τὰ χειροτεχνήματα βιομηχανίαν καὶ εἰς τὸ ἐμπόριον. Ἡ Γαλλία, ἡ Γερμανία, ἡ Ἑλβετία, καὶ ἄλλαι πολιτεῖαι καθίστανται ἤδη ἀντίκληροι τῆς Μεγάλης Βρετανίας. Μὴ

ἀρκούμενοι πλέον νὰ ἐφαρμόζωσι τὴν φυσικὴν τῶν ἐνεργειῶν εἰς τὴν αὕξησιν καὶ τὴν βελτίωσιν τῶν ἐγχωρίων αὐτῶν προϊόντων, ζητοῦσι νὰ δημιουργήσωσι καὶ νὰ ἐμψυχόνωσι παντὸς εἶδους χειροτεχνήματα. Τοῦτο δὲ προῆλθε κυρίως ἐκ τῆς ἐσφαλμένης πολιτικῆς καὶ τοῦ βλαβεροῦ παραδείγματος τῆς Ἀγγλίας. Οἱ νομοθέται αὐτῆς, λησμονοῦντες ὅτι ἡ ἀνταλλαγὴ τῶν χειροτεχνημάτων τῆς πρὸς τὰς ἀκατεργάστους ὕλας τῶν ἄλλων χωρῶν εἶναι ὁ ἐπωφελέστερος ὁδὸς τῶν κλάδων τοῦ ἐμπορίου, ἀντέβαλλον μέχρι τοῦ νῦν πᾶν κώλυμα εἰς τὴν ὁδὸν τῆς φυσικωτάτης ταύτης ληψοδοσίας. Μὴ δυνάμενοι δὲ οἱ ἄλλοι ἐθνικοὶ ν' ἀγοράζωσι τὰ ἡμέτερα χειροτεχνήματα, ἠναγκάσθησαν ἐναντίον εἰς τὰ ἀληθινὰ των συμφέροντα νὰ χειροτεχνῶσιν εἰς τὴν πατρίδα των. Ἡμεῖς ἀπωλέσαμεν τὰς ἀγοράς των ἀποκλείοντες αὐτοὺς ἐκ τῶν ἡμετέρων. Ἀλλὰ τὰ χειροτεχνήματα καὶ ἡ βιομηχανία των ἐκτείνονται παρὰ φύσιν. Βρετανοὶ τεχνίται, καὶ Βρετανικαὶ μηχαναὶ, βιάζονται ταῦν εἰς ξένας χώρας·—γεννῶνται ἰδιοτελεῖς κλάσεις, ἀνεγείρονται κωμοπόλεις, κατασκευάζονται σιδηρόδρομοι, ὁ πληθυσμὸς αὐξάνει, μεταλλεῖα δουλεύονται,—καὶ ὅλα τὰ εἰδικὰ ἐκεῖνα χαρακτηριστικὰ τοῦ πλούτου καὶ τῆς εὐδαιμονίας, ἅτινα πρὸ τῆς εἰρήνης ἐλογίζοντο ὡς ἴδια εἰς τὴν Ἀγγλίαν, τεχνητῶς ἐμψυχοῦνται διὰ τῶν ἀσυφόρων νόμων μας—ἐκ τῶν παρὰ τῶν Μεσογείου μέχρι τῶν τῆς Βαλτικῆς καὶ τῆς Βορείου Θαλάσσης. Τ' ἀποτελέσματα δὲ ταῦτα, καίτοι βλαβερὰ εἰς ἡμᾶς, δὲν εἶναι ἀληθῶς καὶ μονίμως ὀφελίμα εἰς τοὺς ξένους, οἵτινες ἀποτρέπονται οὕτω ἀπὸ φυσικωτέρους καὶ ὀφελιμωτέρους κλάδους τῆς βιομηχανίας.

Ἀλλὰ καὶ ἡ Ἀγγλία δὲν ἔμεινεν ἄδρανὴς κατὰ τὴν περίοδον ταύτην. Καὶ ἡμεῖς ἠγωνίσθημεν τοὺς πολιτικούς ἡμῶν ἀγῶνας· ὅχι τῶντι διὰ νὰ θεμελιώσωμεν, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐξασφαλίσωμεν καὶ ἐπεκτείνωμεν τὰ πολιτικὰ μας δικαιώματα. Κατωρθώσαμεν μεταβολὴν περὶ τὴν ἐκλογὴν τῶν ἀντιπροσώπων· ἐδώκαμεν ἐλευθερίαν εἰς τοὺς δήμους μας· ἐστερεώσαμεν διὰ παντὸς τὰς θρησκευτικὰς ἡμῶν ἐλευθερίας· τὰ μέγιστα ἐξετείνσαμεν τὸ ἐμπόριόν μας· καὶ ἠυξήσαμεν, εἰς ἐκπληκτικὸν βαθμὸν, τὴν παραγωγὴν δύναμιν εἰς τὰ χειροτεχνήματα, καὶ, δυνάμεθα νὰ προσθέσωμεν, καὶ τὸν γεωργικὸν πλοῦτον. Αἱ μεγαλοπόλεις ἡμῶν ἐξετάθησαν μὲ ταχύτητα διόλου ἀπαράδειγματιστον. Αἱ τῶν χειροτεχνημάτων κωμοπόλεις μας ἔγειναν μεγαλοπόλεις. Κῶμαι πρότερον ἀσημεῖωτοι ἐπὶ τῶν γεωγραφικῶν πινάκων μας ἔγειναν δραστήριοι καθέδραι βιομηχανίας· καὶ χέρσα ἔλη καὶ ὀρέων πλευραὶ, τὰ ὅποια κυνηγοὶ μόνον ἐπεσκέπτοντο πρότερον, παριστῶσι νῦν τὰς χιλιάδας καὶ μυριάδας των. Ἡ τοῦ πλούτου ταχέια ἐπισώρευ-

σις, καὶ ἡ μετατροπὴ εἰσοδήματος εἰς κεφάλαιον, δεικνύονται πανταχοῦ. Γιγαντιαῖαι ἐπιχειρήσεις οὐ μόνον ἐργολαβοῦνται, ἀλλὰ καὶ ἀποπερατοῦνται μετὰ δραστηριότητος καὶ ἐντελείας, τῶν ὁποίων οἱ πρὶν χρόνοι οὐδὲν παράδειγμα χορηγοῦσι. Γραμμαὶ σιδηροδρόμων διατέμνουσι τὴν γῶραν, καὶ ἀνοίγονται μὲ δαπάνην ἴσην μὲ τὴν τῶν ἐθνικῶν πολέμων. Τὰ τεράστια ταῦτα, ὁ πλοῦτος θν παράγουσι καὶ ἐξ οὗ ἐπήγασαν, δακτυλοδεικτοῦνται ὡς ἡ ἀπόδειξις τῆς Βρετανικῆς μεγαλειότητος· ὡς τὰ αἷτια τῆς ἔξω δυνάμεώς μας, τῆς ἐσωτερικῆς εὐημερίας ἡμῶν, καὶ τῆς ἐκτάσεως καὶ εὐδαιμονίας τῶν ἀποικιακῶν μας ἐγκτήσεων. Αἱ μεγαλοπόλεις ἡμῶν, καὶ αἱ αὐξάνουσαι καὶ πολυάσχολοι χιλιάδες τῶν, ἀναφέρονται ἅπασαι εἰς ἀπόδειξιν ὅτι ἡ περὶ τὸ ἐμπόριον καὶ τὰ χειροτεχνήματα βιομηχανία εἶναι ἀχωρίστως συνδεδεμένη μὲ τὸν πολιτισμὸν· καὶ ὅτι ἐκάστη πολιτεία ὀφείλει νὰ προάγῃ, παντὶ τρόπῳ, τὴν περαιτέρω καὶ ἀπεριόριστον ἀνάπτυξιν αὐτῶν.

ΕΠΙΚΗΔΕΙΟΣ ΤΕΛΕΤΗ ΕΝ ΑΜΕΡΙΚΗ.

ΠΕΡΙ τὴν δεῖλιν ὥραίās τινὸς ἡμέρας, κατ' ἀρχὰς τοῦ φθινοπώρου, ἐπλησίασα εἰς τερπνὴν μεμονωμένην κώμην, παραποτάμιον. Ὁ δὴν ἥλιος ἐξέριπτε πλαγίως τὰς ἀκτίνάς του ἐπὶ τῆς ὀλόγυρα πεποικιλμένης ἐκτάσεως, ἥτις μετέβαλλεν ἤδη τὸ πράσινον τῶν φύλλων τῆς εἰς τὰς διαφόρους χροιάς τοῦ φθινοπώρου, καὶ ἐφαίνετο ἀμιλλωμένη κατὰ τὴν λαμπρότητα πρὸς τὴν μεγαλοπρεπῆ καλλονὴν τοῦ δυτικοῦ ὁρίζοντος. Ὁ ἀὴρ ἦτο γλυκύς καὶ ἡρεμὸς, καὶ ἡ ἐκ διαλειμμάτων κραυγὴ τῶν πτηνῶν, ἅτινα γοερῶς ἀνταπεκρίνοντο εἰς ἀλληλα, καθίστανε τὴν ὥραν ἔτι σπουδαιοτέραν. Σοβαρὰ ἐντύψεις ἐγένεον ἐπὶ τοῦ πνεύματός μου· ἐνῷ δ' ἐπορευόμην σύννους καὶ βραδύπους, εἶδον οὐ μετὰ λύπης, πρὸς τὴν ἄκραν τῆς κώμης, πρὶν ἐμβῶ εἰς αὐτὴν, κοιμητήριον εἰς τὴν πλευρὰν τῆς ὁδοῦ.

Τὰς μεταβολὰς τῆς φύσεως, καὶ τὸ τέλος τῆς ἡμέρας καὶ τοῦ ἑνιαυτοῦ πρὸ μικροῦ ἀναπολῶν, ἤμην ἤδη ἄριστα προδιατεθειμένος εἰς τὸ νὰ θεωρήσω τὸ τέλος τοῦ ἀνθρώπου. Ἀπέβην, καὶ δέσας τὸν ἵππον μου, ὑπῆγα νὰ ἀναγνώσω τὰς ἐπιτυμβίους ἐπιγραφάς, νὰ μάθω τὸ βραχὺ τοῦ βίου, καὶ νὰ σκεφθῶ περὶ τῆς ματαιότητος τοῦ μετὰ θάνατον ἐπαίνου. Εὐρῆκα δὲ τάφον νεοσκαπῆ, πρὸ μικροῦ ἀνοιχθέντα, καὶ περιμένοντα τὸν κάτοχόν του. Οἱ διαλογισμοί μου προσηλῶθησαν ἐπ' αὐτοῦ. Τίνος ἄραγε νὰ ᾖ; Ἰστάμην δὲ περιστρέφων εἰς τὸν νοῦν τὰς εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην ἐνδεχομένας ἀποκρίσεις, ἕως οὗ μ' ἐτάραξαν βήματα πλησιάζοντα, καὶ πομπὴ τις ἐπικήδειος ἐμβῆκεν εἰς τὸ νεκροταφεῖον.

Ἐστάθην κατὰ μέρος νὰ παρατηρήσω αὐτὴν. Προ-

ηγοῦντο δώδεκα κόραι, λευχεῖμονες, κρατοῦσαι εἰς τὰς χεῖρας αἰθαλῆ στέμματα. Εἶπετο πρεσβύτης, ὁ λειτουργὸς τοῦ χωρίου, καὶ ἀμέσως κατόπιν αὐτοῦ τὸ φέρετρον, βασταζόμενον ὑπὸ τεσσάρων νεανίσκων. Οἱ πενθοῦντες, καὶ πολυπληθὴς συνοδία, ἠκολούθουν. Ἡ πομπὴ προεχώρησεν εἰς τὸν τάφον· συνήχθησαν πυκνότατοι πέριξ αὐτοῦ· οἱ νεκροφόροι ἐστάθησαν, καὶ ἀπέθηκαν τὸ φέρετρον ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Εὐσεβάστως ἀφηρέθη τὸ μαῦρον κάλυμμα τοῦ θανάτου, καὶ ἡ νεκροθήκη, ἐν ὀδυνηρᾷ σιγῇ, κατέβη εἰς τὸν τόπον τῆς. Προσηγγίσαν ἤδη αἱ λευχεῖμονες κόραι, καὶ ἐξέριψαν ἐπ' αὐτῆς τὰ στέμματα των, ἔπειτα δὲ χαμηλῇ τῇ φωνῇ ἤρχισαν θρηνηρὴν ψαλμωδίαν, ἥτις βαθμηδὸν ἐγένετο ἐντονωτέρα, καὶ ἀντήχει τρανώτερον, μέχρις οὗ ἐτελεύτησεν ὡς ὕμνος θριάμβου.

Εἰς τοιοῦτο σεμνοπρεπὲς θέαμα οὐδέποτε εἶχον παρευρεθῆν· ἔγειναν δὲ τὰ πάντα τόσον ἀπλοϊκῶς, τόσον ἡσύχως, τόσον φυσικῶς, ὥστε ἡ καρδιά μου κατένυχθη. Εἶδον ὅτι καὶ ἄλλοι συνεκινήθησαν· καὶ αὐτὸς δὲ ὁ σεβάσμιος ποιμὴν ἐξεκάλυψεν εἰς τοὺς ἀνέμους τὴν λευκὴν κόμην του, καὶ ἀνύψωσε τὴν τρέμουσαν φωνὴν του ὅχι ἀτάραχος τὴν ψυχὴν.

«Καλῶς ἔχει,» εἶπε, «καλῶς ἔχει, ἀρμόζει ὥστε οἱ ὠραῖοι καὶ οἱ ἀθῶοι νὰ μεταβαίνωσιν εἰς τὴν αἰώνιον κατοικίαν των ἐπὶ τῶν πετερύγων τῆς ὀδῆς, καὶ ν' ἀποχαιρετῶσιν οἱ Χριστιανοὶ οὕτω πῶς τοὺς ἀγαπητοὺς συγγενεῖς καὶ φίλους. Ἐνῷ ὑμνοῦδοῦντες ἄγγελοι παραδέχονται τὰ πνεύματά των εἰς τοὺς οὐρανούς, εἶναι ἀρμοδιώτατον ν' ἀνταποκρινώμεθα ἡμεῖς οἱ ἐπὶ γῆς εἰς τὸ παραμυθητικὸν καὶ ἐκστατικὸν ἐκείνων ἄσμα. Διότι, ἀδελφοί, τί καταθέτομεν εἰς τὸν χοῦν; Τὸ σῶμα. Ἀλλ' εἰς αὐτὸν ἀνήκει· ἐδῶ εἶναι ἡ κατοικία του. Ἡ βεβαρημένη ψυχὴ ἀπέβαλε τὸ ἐπαχθὲς φορτίον τῆς, καὶ ἀνέβη ἐλευθέρᾳ· ἡμεῖς δὲ μόνον κρύπτομεν αὐτὸ εἰς τὴν γῆν, ἥτις τὸ παρήγαγε. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἀπαιτεῖ λύπην καὶ δάκρυα· ἐνῷ χαίρει τὸ πνεῦμα τὸ ἐκ τοῦ προκειμένου σώματος ἀναχωρήσαν, δὲν ἀρμόζει νὰ θρηνῶσιν οἱ ἀγαπῶντες αὐτό. Ὅχι· τὸ σῶμα, χροὺς ὄν, εἰς τὸν χοῦν ἅς καταβῇ, καὶ ἅς ψαλθῇ ἀλληλοῦα ὑπὲρ τῆς κοίτης αὐτοῦ· καθότι τὸ πνεῦμα μετέβη πρὸς τὸν Θεόν, ὅστις ἔδωκεν αὐτό. Ὁ θάνατος κατεπόθη εἰς νίκος· καὶ ὁ ἀλαλαγμὸς τῆς νίκης πρέπει νὰ ᾖ ναιε περιχαρής.»

Ὁ ἐνθουσιασμὸς τοῦ γέροντος ἐξήφθη ἐνῷ ἐλάλει, καὶ ἀνυψώσας τὴν ὠραίαν κεφαλὴν του, ἔδειξε πρὸς τὰ ἄνω, ὡς ἐὰν ἔβλεπε τοὺς οὐρανούς ἀνεωγμένους. Ἐνῇτινίσα εἰς αὐτὸν, καὶ ἀνεκάλεσα εἰς τὴν μνήμην τὸν Στέφανον, τὸ πρόσωπον τοῦ ὁποίου ἦτον ὡσεὶ πρόσωπον ἀγγέλου. Ἡ σιγὴ τοῦ θανάτου κατέλαβεν ἅπαντας, ἐνῷ, μετὰ θρησκευτικῆς σχεδὸν εὐλαβείας, ἐθεώρουν τὸ ἀρχαῖκόν σχῆμά του. Καὶ αὐτοὶ τῶν πενθούτων οἱ πεπνιγμένοι λυγμοὶ ἔπαυσαν τοῦ ν' ἀκούωνται. Μετ' ὀλίγον ἔστρεψε πρὸς